

РЕФЛЕКСИВНІ ПРАКТИКИ В УНІВЕРСИТЕТСЬКИХ ПРОГРАМАХ ЯК ФАКТОР ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ СТУДЕНТІВ

Професійна рефлексія – це співвіднесення себе, можливостей свого “Я” з тим, що вимагає обрана професія, у тому числі з існуючими про неї уявленнями [1]. Відповідно до визначення Г. Болтона, рефлексивна практика - це глибинне осмислення подій або самостійно (наприклад, за допомогою щоденника), або за комплексної підтримки ментора чи групи [4].

Рефлексивні практики необхідні для того, щоб допомогти студентам розвинути самосвідомість, навички критичного мислення та готовність до кар’єрного самовизначення [6]. Завдяки рефлексивним практикам в університетських навчальних програмах студенти можуть отримувати досвід цілеспрямованого та систематичного процесу рефлексії та використовувати цю інформацію для осмислення свого навчання та розвитку кар’єри [7], що врешті може впливати на формування професійної ідентичності.

Рефлексивні практики в університетах можуть бути інтегровані як в навчальну програму, так і в позааудиторну діяльність. Вони включають рефлексивні завдання, пов’язані з роботою зі щоденником, обговорення, творчі завдання. Далі розглянемо приклади таких практик.

Рефлексивні щоденники протягом семестру. Наприклад, в Кембриджському університеті дана практика використовується наступним чином. Записи у щоденнику є тижневими рефлексіями після прослуханої лекції. Вони мають включати короткий виклад ключових ідей лекції, питання та думки, що виникають у студентів в зв’язку з темою лекції в контексті їх особистого дослідження, нотатки про можливий подальший розвиток теми і просто моменти, які зацікавили або викликали питання [8]. Також записи мають включати посилання на ключові джерела. Тобто щотижневі роботи мають вигляд коротких академічних текстів, що окрім навички рефлексії, тренує академічне письмо та критичне мислення. Звичка рефлексувати після університетських заходів (лекцій, воркшопів, подій пов’язаних із самоврядування) щодо можливості використання знань та навичок у професійному контексті, може сприяти становленню професійної самосвідомості та формуванню проактивного ставлення до формування професійної ідентичності.

Також варіантом рефлексивного щоденника може бути запис на спільному форумі (наприклад, сторінці курсу або у чаті) з відповідями на наступні питання: що нового я дізнався(-лась), який вплив отримана інформація має на моє сприйняття теми, моєї роботи, чому це важливо, яким чином я буду використовувати ці знання/навички для досягнення професійних цілей або які цілі я маю поставити відповідно до того, чому я навчився, щоб покращити свій досвід навчання [3].

Для певних навчальних програм, наприклад, пов'язаних з медіакомунікацією, рефлексивні щоденники можна запропонувати вести у форматі блогу. Це можуть бути пости, відео, аудіо-замальовки, подкасти.

Опитування студентів щодо якості прослуханих дисциплін.

Вони можуть проводитись як на загально університетському рівні, так і на рівні кафедр, конкретної дисципліни. На рівні дисципліни, після завершення курсу можна включити в опитування наступні питання: наскільки вам був цікавий модуль, як би ви оцінили навантаження, як би ви оцінили рівень матеріалу, наскільки зрозумілими були критерії оцінювання, оцініть ваше розуміння як отримані знання можна використати у майбутній професійній діяльності, ваше загальне враження від прослуханої дисципліни. Для відповідей доцільною є шкала від 1 до 10. Також варто залишити місце після кожного з питань для більш розлогих коментарів.

Такі опитування стимулюватимуть студентів оцінювати отриманий досвід, співвідносити його з професійною реальністю, а також сприяють покращенню навчальної програми. Їх можна проводити як у паперовій формі на останньому занятті, так і в онлайн форматі (наприклад, за допомогою google-форм).

Листи до майбутніх студентів. Також можна використовувати більш креативні форми рефлексії. Наприкінці семестру попросіть студентів написати лист майбутнім студентам, які вивчатимуть курс. Заохочуйте їх описати, які стратегії навчання будуть корисними і чому, які концепції чи навички вивчатимуть їх колеги, як ці навички можуть бути використані у професійній діяльності в майбутньому, а також будь-які поради, які вони хотіли б отримати перед проходженням курсу [5].

Спільні обговорення. Для деяких студентів спільна рефлексія, обговорення теми може бути цікавішим за індивідуальні практики. Тому важливо урізноманітнювати програму та додавати можливості спільних обговорень під час занять. Також можна використовувати елементи дебатів. Це навчить студентів як аналізувати власне ставлення до теми, так і впевнено доносити свою думку іншим.

Портфоліо. Однією з рефлексивних практик, що може сприяти професійному самоусвідомленню студентів, є портфоліо. Портфоліо – це систематичний збір індивідуальних матеріалів, практик і документів студентів, які демонструють динаміку і розвиток розуміння теми [2]. Наприклад, дана практика є доцільною для серії воркшопів (занять) присвячених професійній реалізації, де на кожному занятті студенти та студентки поступово аналізують свою особистість, свій досвід, цінності, плани, формулюють професійну траєкторію та розробляють резюме. Портфоліо допоможе зібрати розрізнені матеріали у структуру, до якої можна повертатись та використовувати в майбутньому.

Отже, використання рефлексивних практик, що стимулюють здатність до самоаналізу, осмисленню власного досвіду, причинно-наслідкових зв'язків, реалізації ціннісних орієнтацій, роботі над собою, сприяють застосування цих навичок рефлексії і до умов професійного життя та

самовизначення. Таким чином додавання рефлексивних практик до програм навчання може позитивно вплинути на формування професійної ідентичності студентів.

Список використаних джерел

1. Желанова, В. В. (2009). Використання технологій формування рефлексивної компетентності в процесі професійної підготовки вчителя початкових класів. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*, 132 – 136.
2. Софій Н. З., Онопрієнко О. В., Найда Ю. М., Пристінська М. С., Большакова І. О. (2018). *Нова українська школа: поради для вчителя* (Н. М. Бібік, Ред). Літера ЛТД.
3. Ash, S., & Clayton, P. H. (2004). The Articulated Learning: An Approach to Guided Reflection and Assessment. *Innovative Higher Education*, 29(2), 137–154. <https://doi.org/10.1023/b:ihie.0000048795.84634.4a>
4. Bolton, G. (2001). Reflective Practice: Writing and Professional Development. *Medical Education*, 35(8), 813. <https://doi.org/10.1046/j.1365-2923.2001.0952c.x>
5. Brownell, J. E., & Swaner, L. E. (2010). *Five high-impact practices: Research on learning outcomes, completion, and quality*. Association of American Colleges & Universities.
6. Heymann, P., Bastiaens, E., Jansen, A., Van Rosmalen, P., & Beusaert, S. (2022). A conceptual model of students' reflective practice for the development of employability competences, supported by an online learning platform. *Journal of Education and Training*, 64(3), 380–397. <https://doi.org/10.1108/et-05-2021-0161>
7. Moon, J., (2004) *A handbook of reflective and experiential learning*. London: RoutledgeFalmer.
8. University of Cambridge. (2022). Department of Computer Science and Technology. Course pages 2022–23. Interaction with Machine Learning. Retrieved from <https://www.cl.cam.ac.uk/teaching/2223/P230/>